

مطالعه‌ای در مورد نحوه ارائه خدمات به دانشجویان نابینا در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

محمدصادق ضیایی

رئیس کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

مینا بشارتی

معاون فنی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران

چکیده

(تاریخ دریافت: ۱۳۸۳/۸/۱۹)

مقاله حاضر به معرفی جنبه‌های مختلف بخش نابینایان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران از جمله مباحثی چون نحوه ایجاد بخش نابینایان، امکانات و تجهیزات و چگونگی ارائه خدمات به دانشجویان نابینا و نیمه بینا می‌پردازد، در ادامه جهت رشد و ارتقاء بهتر و بیشتر ارائه خدمات به این عزیزان، راهکارهایی پیشنهاد گردیده است. کلید واژه‌ها: نابینایان، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، دانشگاه تهران، خدمات

امروزه در دنیای پیرامونی، بالغ بر ۵۰۰ میلیون نفر از جمعیت سراسر جهان دچار نوعی معلولیت هستند (بشارتی، ۱۳۷۷) معلولیت را به پنج گروه شش‌رایی، بینایی، تکلم، جسمی و ذهنی تقسیم کرده‌اند (ارجمند، ۱۳۷۶). در میان معلولان نابینایان اندک نیستند. آمارها نشان می‌دهند که حدود ۳۸ میلیون نابینا در جهان وجود دارد (هند، ۱۳۷۷). تعداد تقریبی نابینان ایران در سال ۱۳۷۵، ۱۳۷۶۸۲ نفر و تعداد کم‌بینایان را ۳۰۰۰۰۰ نفر برآورد می‌کنند. بنا به اظهار نظر مطرح شده، توزیع سنی نابینان ایران به قرار زیر است:

تعداد نابینایان بین ۶ تا ۲۰ سال	۲۶۰۵۵ نفر
تعداد نابینایان بین ۲۰ تا ۶۰ سال	۱۰۴۸۱۷ نفر
تعداد نابینایان بالای ۶۰ سال	۶۸۱۰ نفر

از این تعداد، ۴۲ درصد افراد مؤنث و ۵۸ درصد را افراد مذکر تشکیل می‌دهند. همچنین ۵۶ درصد از مجموع نابینایان سراسر کشور در روستاها و ۴۴ درصد در شهرها زندگی می‌کنند (تعارفی، ۱۳۷۹).

نابینایان همچون سایر افراد جامعه دارای حقوق فردی و اجتماعی هستند و لازم است تا از حاشیه زندگی به متن بیایند. از سوی دیگر، جهان پیرامون ما عرصه تغییرات بنیادین است و دسترسی به اطلاعات روزآمد می‌تواند در لحظه لحظه زندگی انسان‌ها اثرگذار باشد، و از طرفی، نگرش بنیادین دنیای جدید بر پایه نگرش برابری انسان‌ها استوار است، برابری نه به مفهوم تساوی، بلکه به مفهوم برابری استفاده از فرصت‌ها. اساس توسعه این است که جامعه‌پذیری اندیشه برابر شود و نهادهای اجتماعی با این اندیشه همگام شوند. وبستر کتابخانه‌ها می‌توانند تسهیل‌گر برابری انسان‌ها را که دارای ابعاد گوناگون و زوایای متفاوتی است، مهیا سازند. یکی از مهم‌ترین ابعاد آن برابری رفع نیازهای اطلاعاتی همگان است. نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌ها به نابینایان تابع همان اصول و اهدافی است که برای کاربران بینا وجود دارد؛ البته در کنار این اصول و اهداف، همان‌گونه که ذکر گردید، ارائه خدمات کتابخانه‌ها به نابینایان، نیازمند اتخاذ تمهیدات و اقداماتی در جهت استفاده مطلوب‌تر این عزیزان است.

تعریف مسئله

یکی از مهم‌ترین و کلیدی‌ترین اصول در ارائه خدمات کتابخانه‌ای به نایبانیان اصل "برابری دسترس پذیری" است (تعاونی، ۱۳۷۹)، و آنچه از مصوبه مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۱۳۷۲ در بندهای پنجم و دهم قواعد استاندارد فراهم سازی امکانات برابر مستفاد می‌گردد، گویای تحقق امر مسئولیت پذیری دولت‌ها در زمینه ارائه خدمات اطلاع رسانی به معلولان و نایبانیان می‌باشد (تعاونی، ۱۳۷۴). با این دیدگاه و نگرش، لازم است که جدیت بیشتری از سوی دولت‌ها در راستای ایجاد کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی مخصوص نایبانیان و نیمه بینایان صورت پذیرد. عنایت به نحوه ارائه خدمات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی به نایبانیان از ویژگی خاصی برخوردار است؛ زیرا از یک سو خصوصیات جسمی و مشکلات ایشان و از سوی دیگر اشتیاق در جهت پیشرفت و رفع نیازهای اطلاعاتی آنان، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی با ویژگی‌های خاصی را می‌طلبد.

پیشینه

الف. پیشینه در ایران. خدمات کتابخانه‌ها به نایبانیان از دهه ۱۳۵۰ مورد توجه محققان و پژوهشگران قرار گرفت.

پایان‌نامه کارشناسی ارشد سلطانی زاده (۱۳۵۴) با عنوان "خدمات کتابخانه معلولین و نایبانیان" را می‌توان در زمره نخستین تلاش‌ها در این زمینه دانست. سلطانی زاده در این پژوهش ابتدا به بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌ها و مؤسساتی که در خدمت معلولین هستند، پرداخته و سپس بررسی نیازهای کتابخانه‌ها را برای انجام این گونه خدمات مورد مطالعه قرار داده و نهایتاً مبادرت به ارائه پیشنهاداتی برای خدمات بیشتر و بهتر کتابخانه‌ها به این افراد نموده است. این تحقیق با استفاده از روشی پیمایشی انجام یافته است.

پژوهش ارجمند (۱۳۷۲) با عنوان "بررسی وضعیت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی نایبانیان کشورهای در حال رشد با تأکید بر ایران و پیشنهاد شبکه اطلاع رسانی برای نایبانیان در کشور" نمونه دیگری از فعالیت در این زمینه است. یافته‌های این

بررسی نشان می‌دهد که وضعیت نیروی انسانی، منابع، و نظارت سازماندهی در کتابخانه‌های نایبیا، در ایران مطلوب نیست. روش پژوهشی وی روشی پیمایشی، نظرسنجی، کتابخانه‌ای و مشاهده مستقیم است.

بشارتی (۱۳۷۷) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "بررسی وضعیت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نایبیا، نیمه بینیا، مستقر در شهر تهران" به نتایج مشابه دست یافته است. وی در این پایان‌نامه، وضعیت کتابخانه‌های نایبیا، نیمه بینیا، مستقر در شهر تهران را نامطلوب ارزیابی کرده است. روش این پژوهش پیمایشی است.

ب: پیشینه در خارج از ایران. جانسون^۱ (۲۰۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان "کتاب‌های الکترونیکی، کتابخانه‌ها و دسترسی برای نایبیا" به بررسی چگونگی دسترسی کاربران نایبیا به کتاب‌های الکترونیکی پرداخته است.

پوروتنیکوف^۲ (۱۹۶۵) در سمیناری که تحت عنوان "کس لایب" در نوامبر ۱۹۹۴ در مادرید برگزار شد، در مقاله ارائه شده، مجموعه‌سازی، دسترسی پذیر، ارائه خدمات و منابع انسانی کتابخانه‌های نایبیا، در کشورهای عضو اتحادیه اروپا را مورد تحقیق و ارزیابی قرار داد. این مقاله در سال ۱۹۹۵ در نشریه Cadernos-BAD به چاپ رسید. هرنون، مارتین و پاریس^۳ (۱۹۹۲) نحوه تهیه کتاب‌های گویا و بریل برای نایبیا، معلولین از کتابخانه ملی و نحوه عملکرد امانت و مبادله بین‌المللی این منابع را مورد مطالعه و توجه قرار دادند.

ویتسانزکی^۴ (۱۹۹۱) در مقاله "کتابخانه‌های نایبیا، در کشورهای اسکانداوی" فعالیت‌های انجام گرفته برای نایبیا، در کتابخانه‌های عمومی در کشورهای حوزه‌های اسکانداوی را مورد مطالعه قرار داده است. وی در این مقاله آماری مبسوطی از

1. Johnson

2. Porotnikoff

3. Ex. IB

4. Hernoan; Martin; Pa'is

5. Vitansky

کتابخانه‌های نایب‌نایان در کشورهای دانمارک، نروژ، ایسلند، سوئد و فنلاند ارائه داده است.

پینیون - کاترین^۱ (۱۹۹۰). در مقاله‌ای تحت عنوان "خدمات صوتی به نایب‌نایان و کم بینایان در کتابخانه‌های عمومی" نگاهی کامل به خدمات ارائه شده به نایب‌نایان و کم بینایان به وسیله کتاب‌ها و روزنامه‌های گویا و نوارهای صوتی دارد.

کراذوک^۲ (۱۹۸۶) در مقاله‌ای تحت عنوان کتابخانه‌های عمومی و افراد نابینا؛ چگونگی ارتباط بین آنها اظهار نمود که کتابخانه ملی بریتانیا در خلال سال‌های ۱۹۸۳-۱۹۸۴ اقدام به سرمایه‌گذاری جهت راه‌اندازی کتابخانه‌های عمومی نابینایان نمود. ولی در بررسی خود به این نکته پی برد که فقط تعداد اندکی از کتابخانه‌های نابینایان در حال حاضر فعال هستند.

ویتانسکی^۳ (۱۹۸۵) در اجلاس ایفلا، آگوست ۱۹۸۴ در نایروبی کنیا، عملکرد بخش کتابخانه‌های نابینایان ایفلا را مورد پیمایش قرار داد. هدف وی از این بررسی، بهبود ارائه خدمات کتابخانه‌ها به نابینایان عنوان شد.

زارکوف^۴ (۱۹۸۱) در مقاله‌ای تحت عنوان "کتابخانه‌های نابینایان در روسیه شوروی که به سال ۱۹۸۱ در نشریه یونسکو چاپ شد، تجربیات جمهوری روسیه شوروی در خصوص راه‌اندازی نظام خدمات کتابخانه‌ای به نابینایان را ذکر نمود و برای پیشرفت‌های آتی پیشنهاداتی ارائه داد.

شودر، کرام مالکولم^۵ (۱۹۷۷) در مقاله‌ای تحت عنوان "مطالعات بین‌المللی سیاست‌ها و فعالیت‌های کتابخانه‌های نابینایان"

با تأکید بر مشکلات جمع‌آوری اطلاعات و محدودیت‌های موجود ارائه خدمات به

1. Pinion - Catherine

2. Craddock

3. Vitansky

4. Zarkov

5. Schauder; Cram- Malcolm

بزرگسالان را مرجح بر ارائه خدمات به کودکان دانسته است و فعالیت‌ها، سیاست‌ها و گرایش‌های موجود بر خدمات کتابخانه به نایبانیان را بر سطح بین‌المللی بررسی نموده است.

شودر^۱ (۱۹۷۳) در مقاله‌ای تحت عنوان "کتابخانه‌های نایبانیان در اروپا" به بررسی فعالیت‌های انجام شده در کشورهای اروپایی در زمینه خدمات کتابخانه‌ها به نایبانیان پرداخته است.

فیدر^۲ (۱۹۷۰) در مقاله‌ای تحت عنوان "فعالیت‌های کتابخانه‌های نایبانیان در هلند" به بررسی فعالیت‌های انجام شده در این کشور پرداخته است.

جایگاه بخش خدمات نایبانیان در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد

ارائه خدمات کتابخانه‌ای به نایبانیان و کم بینانیان، یکی از پر مسئولیت‌ترین وظایف کتابداران است. در عصری که حجم اطلاعات قابل دسترسی رو به افزایش است، توجه به نیازهای اطلاعاتی این گروه برای جلوگیری از عمیق‌تر شدن شکاف اطلاعاتی آنان در زمره تعهدات حرفه‌ای کتابداران تمام کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به شمار می‌رود (تعاونی، ۳۷۹). کتابخانه‌ها با گذشت زمان از ابزارهای راكد مهلو از منابع به مراکز خدمات و اطلاع‌رسانی تبدیل شده‌اند که به همه متقاضیان در بهره‌برداری از مجموعه‌های مفید و مورد نیاز کمک می‌کنند (کویال، ۱۳۸۲). با بهره‌گیری از اطلاعات مناسب، می‌توان نسبت به تصمیم‌گیری‌های لازم با اطمینان خاطر اقدام کرد و مدیریت که فرآیند به کارگیری «پوثر و کارآمد منابع انسانی و مادی» در برنامه‌ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی تحقق می‌یابد (رضائیان، ۱۳۷۳)، خود یکی از مهم‌ترین عناصر بهره‌برداری از منابع اطلاعاتی است. اگر سازمان‌ها در برابر عملکرد خود جوابگو باشند و به شایسته‌سازی ارزش و بهایی واقعی بدهند؛ با برخورداری از منابع انسانی مناسب، سازمان و ساختار مطلوب و

مدیریتی کارآمد و شایسته می‌توانند در راستای تحقق اهدافشان گام بردارند و کتابخانه‌ها به عنوان یکی از این سازمان‌ها باید در جهت رشد و ارتقاء خود با رویکردی نظام‌مند، حرکتی در خور و شایسته داشته باشند؛ و در این جهت، فن‌آوری‌های نوین در زمینه سیستم‌ها و شبکه‌های رایانه‌ای امکان تهیه متون، اطلاعات، و داده‌های کتابشناختی را در انواع قالب‌های جایگزین چاپ (بریل، گویا، چاپ درشت) فراهم سازند. پس باید به گونه‌ای از این ابزارها و امکانات به نفع کاربران نابینای کتابخانه‌ها بهره‌گیری شود تا طیف وسیعی از خدمات برای آنان دست‌یافتنی و قابل استفاده گردد (تعاونی، ۱۳۷۹).

از این رو، در آبان ماه سال ۱۳۷۷ از سوی مدیرکل امور دانشجویان داخل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، نامه‌ای برای معاونت دانشجویی و فرهنگی دانشگاه تهران ارسال گردید، دال بر تأمین لوازم کمک آموزشی مورد نیاز دانشجویان دانشگاه‌ها که در نظر بود در آن سال نسبت به تهیه و توزیع تعدادی از وسایل کمک آموزشی مورد نیاز دانشجویان نابینا از جمله رایانه، چاپگر بریل، برجسته نگار، نقشه خوان، و نرم افزارهای مربوط اقدام شود (ظریفیان، ۱۳۷۷)؛ سپس مکاتبه دیگری در اسفندماه ۱۳۷۷ نسبت به تعیین دو مکان مناسب در کوی و پردیس اصلی دانشگاه جهت استقرار تجهیزات (چاپگر بریل و معمولی، دستگاه تبدیل رایانه معمولی به بریل، نرم افزارهای مربوط، دستگاه تکثیر نوار کاست صوتی یک به سه،...) و ارائه خدمات به دانشجویان روشندل انجام گرفت که تجهیزات پیش‌بینی شده به دانشگاه تهران اختصاص داده خواهد شد (ظریفیان، ۱۳۷۷) و در آبان ماه سال ۱۳۷۸ نامه‌ای به ریاست کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد جهت تعیین مکانی مناسب برای نصب تجهیزات رایانه‌ای کمک آموزشی برای دانشجویان نابینا ارسال گردید (ظریفیان، ۱۳۷۸)، و از سوی ریاست کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد ۱۳۷۸/۸/۲۹ مراتب آمادگی در خصوص تجهیز مکانی برای استفاده دانشجویان نابینای دانشگاه اعلام گردید (عنایتی، ۱۳۷۸) که در تاریخ ۱۳۷۸/۹/۸ توسط معاونت کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، تجهیزات رایانه‌ای به بخش منتقل و عملاً کار بخش نابینایان آغاز شد (عنایتی، ۱۳۷۸). وسعت بخش نابینایان ۱۶ مترمربع است و در طبقه همکف کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد قرار گرفته است که دارای سه قفسه پنج طبقه‌ای

برای کتاب‌های بریل و نشریات نایب‌نایان است. بنا به توصیه سازمان ملل متحد، بناها و فضاهای عمومی باید طوری طراحی شود که معلولان و کسانی که از نارسایی بینایی رنج می‌برند، به دلیل معلولیتشان از استفاده از آنها محروم نشوند (شامونی، ۱۳۷۹). در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نیز باید فضاهای پیش‌بینی شده از نظر دسترسی سریع، ایمنی، کارایی، منابع تأمین حرارت مطلوب و یکنواخت، تهویه مطبوع، استفاده از تسهیلات کتابخانه‌ای باید به گونه‌ای باشد که نایب‌نایان برای دسترسی به اطلاعات و منابع و مواد مورد نیاز خود از تسهیلات لازم برخوردار باشند تا موجبات افزایش انگیزه ایشان فراهم گردد. در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد نیز سعی شده است که مکانی مناسب با توجه به ویژگی‌های جسمانی آنها برایشان فراهم گردد که مسلماً مطلوب نمی‌باشد.

برای اداره مطلوب بخش، از سال ۱۳۷۸ تا سال ۱۳۸۰ فردی نایب با مدرک لیسانس از دانشکده ادبیات در این بخش فعالیت می‌کرد و از سال ۱۳۸۰ فردی نایب‌نایب دیگری با مدرک لیسانس از دانشکده الهیات و معارف اسلامی به عنوان نیروی موقت مسئولیت اداره بخش را به عهده داشت و هم‌اکنون نیز زیر نظر معاون فنی کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، تصدی امور را عهده دار می‌باشد و نسبت به ارائه خدمات به دانشجویان نایب‌نایب فعالیت می‌کند و جهت استفاده بهینه از زمان و تجهیزات موجود، برنامه ریزی لازم صورت پذیرفته است. کاربران این بخش از دانشجویان دانشگاه تهران و دانشجویان سراسر کشورند و ادلب ایشان از دانشکده علوم اجتماعی، حقوق، الهیات و معارف اسلامی و ادبیات هستند که حدود ۴۵ تا ۵۰ نفر را شامل می‌شود. براساس آمار اداره کل دانشجویان داخل و زات علوم، تحقیقات و فناوری تعداد تقریبی دانشجویان نایب‌نایب کم‌بینا که در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران به تحصیل اشتغال دارند حداقل ۲۰۰۰ نفر است (تعاونی، ۱۳۷۹).

در این بخش حدود ۱۵ عنوان کتاب بریل از جمله قرآن مجید، رساله امام خمینی، فرهنگ فارسی به فارسی عمید، فرهنگ انگلیسی به فارسی یک، سندی آرمانپور، مثنوی، حافظ، وصیه‌نامه و غزلیات امام، و مانند آن وجود دارد. در عتلف کتاب‌ها نیز

عنوان کتاب‌ها به صورت بریل نوشته شده است که کاربران برای آگاهی از کتاب‌ها نیاز به جابه‌جایی آنها نداشته باشند. در ضمن فصلنامه بصیر و روزنامه ایران سپید مربوط به سال‌های قبل براساس تاریخ آنها مرتب شده است. مواد این بخش براساس درخواست‌ها و نظریات مزاجه کنندگان تهیه می‌شود و تمایل دانشجویان به استفاده از سیستم‌های مکانیزه نیاز آنها را به کتاب‌ها و نشریات بریل به حداقل رسانده است. در سال ۱۳۷۸ مجموع تولیدات سازمان‌ها و کتابخانه‌های مختلف نابینایان ایران در حدود ۵۵۰ عنوان کتاب گویا و بریل بوده است که کمتر از ۲ درصد عناوین منتشر شده در همین سال را تشکیل می‌دهد (تعاونی، ۱۳۷۹) و با توجه به اینکه کتابخانه‌ها باید پاسخگویی نیازهای مطالعاتی و اطلاعات عمومی و تخصصی کاربران خود باشند، وضعیت موجود کتاب‌های گویا و بریل در ایران ناخوشایند و ناکارآمد است.

با تلاش‌های بی وقفه، هم اکنون این بخش مجهز به سه رایانه، دو برجسته نگار، دو چاپگر معمولی و سه گوشی است، هر سه رایانه مجهز به دستگاه پخش است و یک رایانه به اینترنت متصل است و دو رایانه دیگر دارای برجسته نگار و برنامه نوید ۳ از شرکت پکتوس است که دارای برنامه امید است. این برنامه شامل کتابخوان (حدود ۱۰۸ عنوان کتاب فارسی)، قرآن، ویرایشگر، فرهنگ لغت، و فایل خوان می‌باشد. مشخصات برنامه کتابخوان فقط بر روی برجسته نگار است که کد کتاب، نام کتاب، نویسنده، موضوع، مترجم و ناشر را در برمی‌گیرد. قرآن نیز به صورت عربی گویا است و معانی آن در برجسته نگار به صورت فارسی می‌باشد که از اسم سوره و شماره آیه مشخص می‌شود. هم چنین از نوید ۴، برنامه کتابخوان آن فعال است که حدود هزار عنوان کتاب به صورت گویا است. برنامه Jaws5 نیز بر روی هر سه رایانه نصب است که این برنامه، اطلاعات روی صفحه تصویر را به صورت گویا بیان می‌کند.

پایان سخن

"کتابخانه‌های پیوسته، با بهره‌گیری از منابع موجود بر روی اینترنت، بهترین محتوا را فراهم می‌کنند. با رشد روزافزون شبکه‌های اطلاعاتی، موقعیت انتشار اطلاعات

الکترونیکی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. این شبکه‌های الکترونیکی بزرگ‌ترین امید نایبانیان برای دسترسی سریع‌تر به اطلاعات پر محتوا هستند. در حال حاضر، بسیاری از اسناد دولتی بر روی اینترنت یافت می‌شود، با اینکه نیست و جو از تفریق شبکه‌های اطلاعاتی و به‌کارگیری تعداد متعددی واسط کار دشواری است، ولی یک منبع اطلاعاتی گیرنده و سازمان یافته و پیوسته به یک فهرست مشترک، بهترین راه برای دسترسی سریع نایبانیان به اطلاعات مورد نیازشان است" (کاواناگ و مودی، ۱۹۸۸).

با توجه به این نکات، تمهیدات پیش‌بینی شده در کتابخانه مرکزی در مرکز اسناد در راستای تحقق اهداف بوده که با توجه به ارزیابی دوران خدمت رسانی به این قنر از متقاضیان، نتایج حاصله گویای عدم تکافوی تجهیزات و فضای پیش‌بینی شده است و با بررسی‌های به عمل آمده در کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، آمادگی لازم جهت پیش‌بینی فضای وسیع‌تر به منظور تجهیزات بیشتر بخش وجود دارد؛ و هرگاه مسئولان محترم وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری که متولی امر ارائه خدمات مطلوب‌تر و مناسب‌تر به جمیع کاربران با ویژگی‌های برشمرده شده در سطح کشور هستند، تمایل به تجهیز این بخش داشته باشند، این همکاری نتیجه بسیار ارزنده‌ای را برای متقاضیان خواهد داشت؛ و آنچه به عنوان راهکارها می‌تواند مطرح باشد عبارتند از:

۱. وظایف معین و بدون برای ارائه خدمات اطلاع‌رسانی به نایبانیان بر اساس اصل "برابری دسترسی به اطلاعات" باید در نظر گرفته شود تا این هدف مطلوب تحقق یابد.
۲. به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر، باید کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد از امکانات لازم (منابع انسانی متخصص، فضا، اعتبارات، و فن‌آوری روزآمد) و همچنین پشتیبانی لازم برخوردار باشد.
۳. همکاری بین کتابخانه‌ای برای بهبود خدمات و بهره‌وری هرچه بیشتر از منابع و امکانات موجود برای رفع نیازهای اطلاعاتی متنوع و متغیر نایبانیان در سطح ملی صورت گیرد.

۴. اطلاع‌رسانی از وجود خدمات کتابخانه‌ای ویژه نابینایان در همایش‌ها و مراسم مختلف نابینایان (روز عصای سفید) و ترغیب آنان به استفاده از خدمات کتابخانه‌ای صورت پذیرد.

۵. آموزش‌های لازم به مسئولان بخش‌های پیش‌بینی شده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به منظور ارائه خدمات با کیفیت مناسب به کاربران ارائه گردد.

مآخذ

- ارجمند، تاج‌الملوک (۱۳۷۲). "بررسی وضعیت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نابینایان کشورهای در حال رشد با تأکید بر ایران و پیشنهاد شبکه اطلاع‌رسانی برای نابینایان در کشور" پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشگاه آزاد اسلامی.
- ارجمند، تاج‌الملوک (۱۳۷۶). "دفتر ملی اطلاع‌رسانی به معلولان: اهداف و مسئولیت‌ها". فصلنامه کتاب، دوره هشتم، شماره ۱ و ۲، ۱۶۰-۱۶۵.
- بشارتی، مینا (۱۳۷۷). "بررسی وضعیت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی نابینایان و نیمه بینایان مستقر در شهر تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی.
- تعاونی، شیرین (۱۳۷۴). *فهرستگان کتاب‌های گویای ایران*. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- تعاونی، شیرین (۱۳۷۹). *استانداردهای ملی خدمات کتابخانه‌ای برای نابینایان*. تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
- سلطانی‌زاده، شهیندخت (۱۳۵۴). "خدمات کتابخانه معلولین و نابینایان". پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران.
- رضائیان، علی (۱۳۷۳). *اصول مدیریت*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- ظریفیان، غلامرضا (۱۳۷۷/۸/۱۶). نامه به معاونت دانشجویی و فرهنگی دانشگاه تهران.
- ظریفیان، غلامرضا (۱۳۷۷/۱۲/۲۵). نامه، به معاونت دانشجویی و فرهنگی دانشگاه تهران.
- ظریفیان، غلامرضا (۱۳۷۸/۸/۱۷). نامه به رئیس کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران.
- عنایتی، علی‌اکبر (۱۳۷۸/۸/۲۹). نامه به مدیرکل امور دانشجویان داخل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- عنایتی، علی‌اکبر (۱۳۷۸/۹/۸). نامه به مدیرکل امور دانشجویان داخل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

گوبال، کریشان (۱۳۸۲). کتابخانه‌های دیجیتالی در عصر اطلاع رسانی الکترونیکی. ترجمه علیرضا رستمی
گومه. تهران: چاپار.
"هند ۱۲ میلیون نابینا دارد" (۱۳۷۷). ضمیمه اطلاعات.

Kavanagh, Rosemary; Moodie, Michael (1998). *Preparing for the millennium: linking libraries for the print-disabled*. Amsterdam: IFLA.

Craddock, Peter (1989). "Public libraries and blind people: What kind of relations, if?"
Health-Libraries-Review. 3(1):14-20.

Fidder, H. (1970). "Activities of the libraries for the blind in the Netherlands". *Comenbare-Bibliotheche*.
13(1): 1-7.

Hernoon, J.; Martin, T.; Harris, H. (1992). "The national library for the blind and physically handicapped, library congress, united states of America, and the sharing of special media materials among libraries: sale, loan, exchange and gift". *Journal of Interlibrary-Learn-and- Information-supply*. 3(1/2): 129-137.

Johnson, D. (2000). "E-books, libraries and access for the blind". *Library-Hi-Tech-News*. (17(4):11-13.

Kavanagh, Rosemary; Moodie, Michael (1998). *Preparing for the millennium: linking libraries for the print-disabled*. Amsterdam: IFLA.

Pinion-Catherine, F. (1970). "Audio services for the blind and partially sighted in public libraries".
Audiovisual-Libraries. 16(1), 24-28.

Porotnikoff O. (1995). "Libraries service to the blind and Partially Sighted". *Calternos-BAD*. (2): 45-63.

Schauder, D-E.; Cran Malcolm, D. (1997). "Libraries for the blind-an international study of policies and practices". Stevenage, UK, Peter Peregrinus Ltd, 152.

Schauder, D-E. (1973) "Libraries for the blind in Europe". *South-African-Libraries*. 41(1): 11-17.

Vitansky, V. (1985). "The Work of the IFLA Section of libraries for the blind". *IFLA-Journal*. 11(1):
43-48.

Vitansky, Winnie (1957). "Libraries for the blind in Nordic Countries."

مطالعه‌ای در مورد نحوه ارائه خدمات به... / ۵۳

Scandinavian-public-Library-Quarterly.24(1): 12-17.

Zarkov,D.S.(1981)."Libraries for the blind in the Russian soviet Federal Socialist Republic".

Unesco-Journal-of-Information-Science, Librarianship-and-Archives-Administration.3(3): 81,
185-189.